

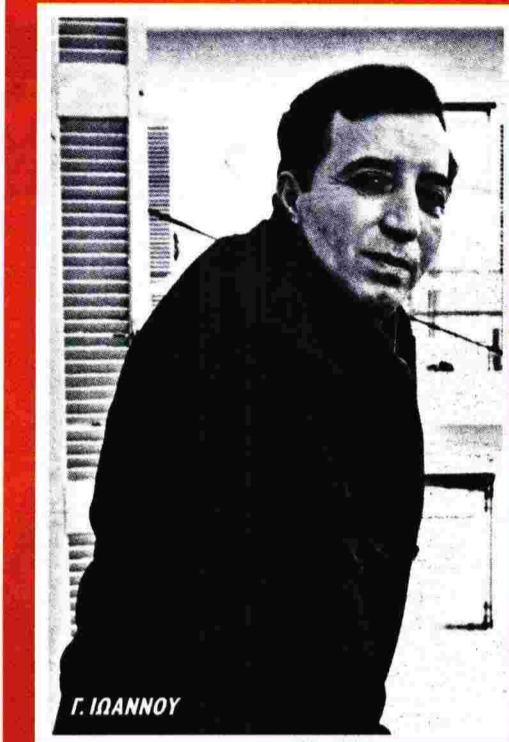
Αναζητώντας τον χαμένο τ(ρ)όπο της λογοτεχνίας

► Του **ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ ΣΑΪΝΗ**

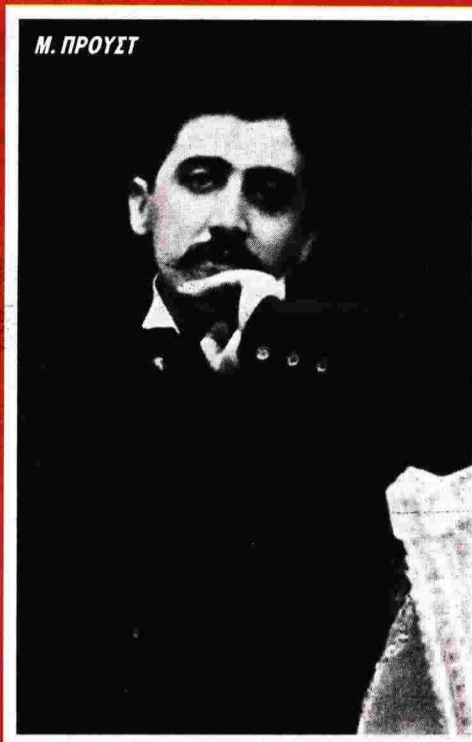
ΜΙΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΤΗ και δέκα δημοσιευμένες –μεταξύ 2002 και 2019– μελέτες συγκεντρώνει σε τόμο η αναπληρώτρια καθηγήτρια Ιστορίας της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας Αντιγόνη Βλαβιανού. Αν θεματολογικά όλες τους περιστρέφονται γύρω από ποικίλες εκδοχές της αστυγραφίας και τα ποικίλα προσωπεία του αυτοβιογραφικού λόγου, η δεσπόζουσα οπτική παραμένει πάντα συγκριτολογική, ακολουθώντας τις πρόσφατες εξελίξεις στη συγκριτική γραμματολογία. Η ιστορία και η θεωρία τροφοδοτούν μεθοδολογικά τον συγκριτολόγο σ' έναν αέναο «διακειμενικό» διάλογο με όλα τα κείμενα της παγκόσμιας λογοτεχνίας, όπως τουλάχιστον τη φαντάστικη ο Γκέτε. Ετσι και εδώ, η ερμηνεία συμβαδίζει με την κριτική και ο θεωρητικός λόγος προσαρμόζεται στις ανάγκες της προσέγγισης, αντλώντας κατά

περίπτωση εργαλεία και μεθόδους από τη θεματολογία ή την Ιστορία, την υφολογία ή την αφηγηματολογία, αλλά και τη φιλοσοφία. Κύριο μέλημα, η αναζήτηση συγκλίσεων, αναλογιών, ομολογιών, παραλληλισμών και αντιστοιχιών (αλλά και αποκλίσεων) μεταξύ λογοτεχνικών κειμένων «ασύνδετων από διαπιστωμένες ιστορικές σχέσεις», ή συγγραφέων που, «τηρουμένων των αναλογιών» και των προσωπικών και καλλιτεχνικών ιδιαιτεροτήτων τους, προχώρησαν παράλληλα, χωρίς να το γνωρίζουν.

Ετσι, ο συγκριτολογικός στοχασμός φέρνει αίφνης κοντά τον «διονυσιακό αυθορμητισμό» του Μ. Καραγάτση με την ιλιγγιώδη συγγραφική παραγωγή του Ρομέν Γκαρί, εξετάζοντας, με αφετηρία την πολυωνυμία ή την ψευδωνυμία, όψεις του πληθωρικού έργου των δύο παραμυθάδων («Όταν η πολυώνυμη φαντασία συναντά μια ψευδώνυμη πραγματικότητα»),

Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ

Μ. ΠΡΟΥΣΤ

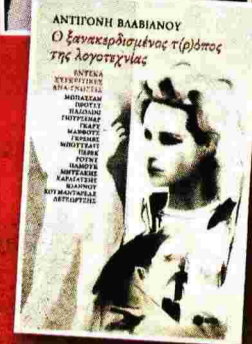
άλλοτε η συγκριτική ανάλυση του *Εγώ, ο Κλαύδιος* (1934) του Ρόμπερτ Γκρέιβς και του *Αδριανού απομνημονεύματα* (1951) της Μαργκερίτ Γουρσενάρ αλ-

ληλοκαθρεφτίζει το εσωτερικό ταξίδι των αυτοβιογραφούμενων αφηγητών-πρωταγωνιστών με τις τόσο διαφορετικές βιοθεωρίες και αντιστοιχίζει τα ψυχικά τους τοπία σε διαφορετικά υφολογικά επίπεδα («Από την κλασική αρμονία του τοπίου στο άναρχο μπαρόκ της ψυχής και αντιστρόφως»), και άλλοτε το ελεγειακό παράπονο του Γκιστάβ Ρουντ (*Αύρα της μοναξιάς*) έρχεται κοντά στον προφητικό ενταφιασμό της θανάσιμης ψαλμωδίας του Γιώργου Ιωάννου στην *Καταπακτή* («Αυτοάπονο - επιμνημόσυνος λόγος»).

Άλλες φορές η Ιστορία και ο βίος βρίσκονται στην αφετηρία της συγκριτολογικής έρευνας. Οι παράλληλες, για παράδειγμα, βιωματικές εμπειρίες των νεαρών δημιουργών οδηγούν στην ευφάνταστη σύγκριση της *Τριλογίας του Καΐρου* με τα *Ρωμαϊκά αφηγήματα* («Εισαγωγή στις έννοιες του Καλού και του Κακού στη ζωή και το έργο των Ναγκίμπ Μαφκούζ και Πιερ Πάολο Παζολίνι») με τον ίδιο τρόπο που η ανάλυση ανικνεύει «σημεία λόγων και εικόνων που συνδέουν μυστικά το νήμα του αυτοβιογραφικού λόγου με το αποτρόπαιο χτύπημα της δολοφονίας τους» και την κοινή πορεία ενοχικής αυτογνωσίας που οδηγεί τον Πιερ Πάολο Παζολίνι στο *Πετρέλαιο* και τον Μένη Κουμανταρέα στο *Ο θησαυρός του χρόνου* («Ανθρακες ο θησαυρός. Από την αυτοβιογραφική trama στο προφητικό trauma»). Παρομοίως, οι απόψεις του ιταλού συγγραφέα για το ρόλο των υλικών πραγμάτων

στη διαμόρφωση των νεαρών οδηγούν τη συγκριτολογική περιπλάνηση στο έργο του Ζορζ Περέκ και του Γιώργου Ιωάννου, αντιπαραθέτοντας την ενορατική μνήμη του δεύτερου στην επινοημένη μνήμη του πρώτου («Η μνήμη των πραγμάτων στο έργο του Ζωρζ Περέκ και του Γιώργου Ιωάννου με τα μάτια του Παζολίνι»), άλλοτε τα βραχύλογα αποσπασματικά διηγήματα των Παζολίνι και Ιωάννου αντικρίζονται απευθείας μεταξύ τους και ανακαλύπτονται ομόλογες προσπάθειες «εκταφής του λαϊκού στοιχείου» («Από τη διήγηση καθ' υπερβολήν στην αφήγηση καθ' υπέρβαση»).

Ο Προυστ δεν θα δώσει μόνο τον τίτλο στην ανά κείρας συλλογή, καθώς η μνημοτεχνική του συγκρίνεται στον πρόλογο με το συγκριτολογικό ταξίδι στον χωροχρόνο της λογοτεχνίας, αλλά και διατρέχει τις μελέτες και κυριαρχεί σε κάποιες απ' αυτές. Δεν είναι μόνο η ανίχνευση της κοινής υποκειμενικής λειτουργίας της ανάμνησης που φέρνει κοντά το πλασματικό Κομπραί του Μαρσέλ Προυστ με τους Κορφούς του Νάσου Δετζώρτζη (1911-2003) με αφορμή το αφήγημα «Ερωτικό» του δεύτερου («Ο ξανακερδισμένος τόπος ως *ultimium refugium ad perpetuum*»), είναι και οι απόψεις ενός πλασματικού ζωγράφου από το *Αναζητώντας* του Προυστ, οι οποίες προβάλλονται σε αφηγήματα των Γκι ντε Μοπασάν, Γιώργου Ιωάννου και Ορχάν Παμούκ («Το έργο τέχνης ως δεύτερη ματιά και δεύτερη ζωή»).

ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΒΛΑΒΙΑΝΟΥ

Ο ξανακερδισμένος τ(ρ)όπος της λογοτεχνίας. Εντεκα συγκριτικές αναγνώσεις

Εισαγωγή: Λίζυ Τσιριμώκου

Πατάκης, 2020. Σελ. 317

Τέλος, υπάρχουν δύο ομόλογα κείμενα με κοινό πυρήνα την τοπογραφία του αστικού χώρου. Το χρονολογικά παλαιότερο (2002) δημοσιευμένο κείμενο της συλλογής («Χώροι ημι-δημόσιοι και ιδιωτικοί στην ελληνογαλλική μεταπολεμική πεζογραφία») όπου, με αφετηρία κείμενα των Ιωάννου, Κουμανταρέα, Περέκ και Μπιτόρ, αναζητείται μια κοινή ποιητική του χώρου, και η εκτενέστερη εργασία της συλλογής, μια «ανθρωποκεντρική σπουδή» της κεντρικότερης πλατείας της Αθήνας, βασισμένη σε κείμενα τριών περιπατητών-συγγραφέων, του Μιχαήλ Μπασάκη, του Γιώργου Ιωάννου και του Μένη Κουμανταρέα («Μια περιπατητική ανά-γνωση της πλατείας Ομόνοιας»).

Εντεκα, λοιπόν, φαινομενικά ασύνδετες μελέτες για τόπους, χρόνους, ανθρώπους και συγγραφείς της ελληνικής και της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας του 20ού αιώνα δημιουργούν ένα «πολύχρωμο λογοτεχνικό καλειδοσκόπιο που ανοίγει ανεξάντλητες αναγνωστικές προοπτικές και προτάσεις» όπως σημειώνει η Λίζυ Τσιριμώκου που προλογίζει τον χρήσιμο και χρηστικό τόμο. Εξάλλου, τα κείμενα περί αστυγραφίας κάλλιστα θα μπορούσε να διαβαστούν, νομίζω, ως συνέχεια, προέκταση και επικαιροποίηση του λόγου περί πόλης όπως μας τον είχε γνωρίσει η ίδια, χρόνια πριν, στη μελέτη της *Γραμματολογία της πόλης, Λογοτεχνία της πόλης, Πόλεις της Λογοτεχνίας* (Λωτός, 1988).

